

Inkomensbeleid en leefkosten

Position paper Nibud voor het rondetafelgesprek Inkomensbeleid op 11-9-2025

Het belang van inzicht in leefkosten in de discussie over de koopkrachtontwikkeling

De Tweede Kamercommissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid wil tot twee nota's komen die het debat over inkomensbeleid kunnen versterken. De commissie zoekt naar elementen die in deze nota's aan de orde kunnen komen en heeft het Nibud daarom uitgenodigd om deel te nemen aan een rondetafelgesprek over dit vraagstuk. Daarbij zal het Nibud specifiek ingaan op de mogelijke elementen van een mogelijke leefkostennota.

In de discussie over inkomensbeleid spelen op dit moment de koopkrachtplaatjes een belangrijke rol. Deze plaatjes geven inzicht in de koopkrachtontwikkeling van verschillende huishoudens van jaar op jaar. Koopkrachtplaatjes zijn een belangrijk en bruikbaar instrument om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van de financiële situatie van huishoudens, maar kennen echter twee belangrijke beperkingen:

- 1) Koopkrachtplaatjes gaan uit van gemiddelde uitgaven en houden daarmee onvoldoende rekening met persoonlijk onvermijdbare (hoge) uitgaven van specifieke groepen.
- 2) Koopkrachtplaatjes zijn statisch. Ze gaan uit van de huidige koopkrachtverdeling, waarbij impliciet wordt aangenomen dat deze verdeling gehandhaafd moet blijven. Dit laat weinig ruimte voor een debat over verschillen in koopkrachtniveau van verschillende groepen.

Een leefkostennota zou aanvullend inzicht kunnen geven in die (onvermijdbare) uitgaven die sterk variëren tussen huishoudens. Daarnaast kan het inzicht in verschillen in koopkrachtniveau van huishoudens helpen de discussie over koopkracht te verbreden.

Houd rekening met persoonlijk onvermijdbare uitgaven

De referentiebegrotingen van het Nibud geven inzicht in de uitgaven en bestedingsmogelijkheden van huishoudens. Onder de referentiebegrotingen vallen de minimumvoorbeeldbegroting en de gemiddelde begroting. Een minimumvoorbeeldbegroting laat zien wat een huishouden minimaal nodig heeft om van rond te kunnen komen. De gemiddelde begroting laat zien wat een vergelijkbaar huishouden gemiddeld uitgeeft.

De begrotingen geven inzicht in de bestedingsruimte van huishoudens en worden onder andere gebruikt om de toereikendheid van inkomensondersteuning te onderzoeken of de betaalbaarheid van uitgaven te bepalen. In de praktijk is het basispakket dat ten grondslag ligt aan de minimumvoorbeeldbegroting niet voor alle huishoudens voldoende om alle noodzakelijke uitgaven te kunnen doen. Ook de gemiddelde uitgaven uit de referentiebegrotingen komen niet altijd overeen met de praktijk. Een belangrijke reden is dat huishoudens te maken kunnen krijgen met onvermijdbare uitgaven die niet iedereen heeft of die niet iedereen in dezelfde mate heeft. Het gaat om situaties waarin bijvoorbeeld sprake is van extra medische kosten, het afbetalen van schulden, hogere woonlasten dan gemiddeld, alimentatieplicht, enz.

Zo kan een huishouden met extra kosten vanwege gezondheidsproblemen of een beperking fors minder vrije bestedingsruimte hebben dan een huishouden met een vergelijkbaar

inkomen in andere omstandigheden. Of door individuele omstandigheden zelfs met (ernstige) financiële problemen te maken krijgen.

Uit het Nibud-onderzoek *Meerkosten van het leven met een beperking* blijkt bijvoorbeeld dat een stel met beide een inkomen ter hoogte van het minimumloon, waarvan één partner een chronische spierziekte heeft, ondanks vergoedingen en tegemoetkomingen van meerkosten maandelijks niet, zoals een vergelijkbaar huishouden zonder deze meerkosten, € 1.374 boven de basisbegroting (het niveau van de armoedegrens) overhoudt, maar € 350.

SALDO INKOMSTEN MIN UITGAVEN	2x wml zonder meerkosten	Tegemoet- koming /meerkosten	1x wml + uitkering + tegemoet- koming
Netto besteedbaar inkomen/totaal tegemoetkoming	4.129	22	3.461
Totaal uitgaven/meerkosten	-/- 2.755	-/- 357	-/- 3.111
SALDO INKOMSTEN MIN UITGAVEN	1.374	-335	350

Bron: Meerkosten van het leven met een beperking, Nibud, 2024

Om daadwerkelijk inzicht te krijgen in de financiële situatie van huishoudens is het dus belangrijk inzicht te hebben in die leefkosten die sterk kunnen variëren, maar waar huishoudens relatief weinig invloed op hebben en die een relatief groot deel van de bestedingsruimte van huishoudens beslaan. Voor de hand liggende kosten zijn woonlasten, energielasten en andere kosten in verband met ziekte of beperking. Het Nibud doet incidenteel onderzoek naar de situatie van een aantal (risico)groepen zoals jongvolwassenen, gepensioneerden of mensen met een beperking of chronische ziekte, maar door het incidentele karakter van deze onderzoeken mist er vooralsnog een structurele inbedding. De leefkostennota biedt de mogelijkheid om de onvermijdbare kosten van groepen huishoudens te monitoren en antwoord te geven op de vraag hoe deze kosten zijn verdeeld over verschillende representatieve voorbeeldhuishoudens.

Maak het koopkrachtniveau inzichtelijk

De systematiek van de armoedegrens biedt volgens het Nibud een bruikbaar uitgangspunt om de discussie over koopkracht te verbreden naar een discussie over koopkrachtniveau naast de discussie over koopkrachtontwikkeling van jaar op jaar. In 2024 hebben het SCP, CBS en het Nibud een systematiek ontwikkeld om armoede te meten, waarbij niet het inkomen, maar de minimaal noodzakelijke uitgaven van huishoudens centraal staan. De armoedegrens geldt als een absoluut minimum, onder die grens is er sprake van armoede. Het CBS meet de ontwikkeling van de armoede en het CPB raamt de armoedecijfers voor de komende jaren.

De systematiek van de armoedegrens kan volgens ons ook gebruikt worden om voor hogere inkomens na te gaan wat hun bestedingsruimte boven die minimale grens is. Een maat die, op basis van de referentiebegrotingen voor hogere inkomens, aangeeft wat de afstand is tot de armoedegrens van verschillende huishoudtypen, biedt ruimte voor een onderbouwde discussie over de verdeling in koopkrachtniveau en de vraag waar inkomensondersteunende maatregelen al dan niet wenselijk of nodig zijn.

Deze systematiek biedt ook de mogelijkheid om inzicht te geven in de financiële gevolgen voor huishoudens die een life-event meemaken. Inkomensbeleid zou erop gericht moeten zijn om huishoudens bij plotselinge veranderingen of overgangen (bijvoorbeeld geboorte,

scheiding of arbeidsongeschiktheid) te ondersteunen. Aan de hand van een aantal goed gekozen voorbeeldhuishoudens zou je inzichtelijk kunnen maken hoe groot de terugval in inkomen is na een life-event en of het realistisch is dat dit opgevangen kan worden via aanpassing van gedrag (bezuiniging) of dat (tijdelijke) ondersteuning noodzakelijk is om financiële problemen te voorkomen.

Afsluiting

Tot slot willen we benadrukken dat we positief staan tegenover een verbreding van de discussie over koopkracht. Koopkrachtplaatjes hebben immers hun beperkingen: ze zijn statisch en gaan uit van gemiddelden, terwijl we weten dat de situatie van huishoudens in werkelijkheid veranderlijk is. Dat neemt niet weg dat de koopkrachtplaatjes een waardevol instrument zijn om te komen tot een evenwichtig inkomensbeleid. Door uitgavencijfers daarnaast een grotere rol te laten spelen in inkomensbeleid, kan het debat over welke groepen ondersteuning nodig hebben echter beter en met meer onderbouwing gevoerd worden.